

NATIONAL IDENTITIES AND ACCULTURATION IN THE PROCESS OF MIGRATION

Loredana Florentina Cătărau

PhD Student, "Al. Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: In the context of international migration, we are dealing with major changes regarding our personal identity. To migrate in other territory implies in the first place two fundamental acts: the compulsion of integration and adaptation to the new environment. But, the decision of living abroad comes with some cultural sacrifices that are at the beginning consciously made, but later indistinguishable. Precisely, each emigrant absorbs parts of the new and unknown culture from where he lives, being open to new mentalities that he couldn't find and explore them in his own country. This present paper proposes to investigate the phenomenon where the fusion between cultures and traditions appears. Adopting a new environment determines the emigrants to borrow new values, beliefs and habits with the risk to appropriate them. Unfortunately, this movement of acculturation is a natural and unforced mechanism. But, even if we talk about of a sort of renouncement at our national identities during migration, we can still see an optimistic perspective at the end of this research: getting familiar with all new customs and forms of culture is just a temporal action, because, at the end, none forgets its own origin.

Keywords: migration, identity, acculturation, new environment, culture

Introducere

Fenomenul globalizării a atras după sine fenomene sociale care au putut fi prevăzute dar nu evitate. Sărăcia extremă, imposibilitatea satisfacerii nevoilor elementare, au determinat numeroase persoane să recurgă la anumite metode pentru câștigarea traiului de zi cu zi. Cei mai mulți dintre români au recurs la migrație pentru acoperirea celor necesare. Globalizarea și migrația marchează ritmul societății

moderne contemporane. Mobilitatea persoanelor dincolo de frontierele naționale și regionale, reprezintă o experiență normală pentru compatrioții noștri. Această expansiune extraordinară continuă la nivel global aducând oportunități importante și provocări majore la nivelul identității. Mulți dintre cei plecați adoptă anumite schimbări culturale care se răsfrâng asupra comportamentului, asupra stării psihice, asupra celor cu care intră în contact și asupra țării de origine. Românii plecați peste hotare resimt o serie de schimbări identitare, schimbări ce se accentuează în urma șederii pentru o perioadă mai lungă în țara gazdă. Apar aici schimbări identitare la nivelul mentalității, a stimei de sine, sentimente de singurătate, dificultăți de integrare și adaptare la o nouă cultură. Vedem că identitățile sunt construite pe baza experiențelor, tradițiilor, miturilor și simbolurilor comune, în raport cu acelea ale altor colectivități.

Pentru cei mai mulți dintre români, străinătatea este văzută ca fiind o lume complet diferită de tradițiile țării de origine, este un spațiu care oferă șansa de schimbare, modernizare, dezvoltare, o lume în care înveți să gândești fără prejudecăți și să te porți diferit de felul în care ai fost educat. Totodată vedem că distanța mare de casă aduce și multe lipsuri persoanei plecate, fiind adesea afectată la nivel psihic, comportamental, afectiv. Deplasarea de la o cultură la alta este o tranziție majoră a vieții, adesea însoțită de stres, ce schimbă sistemul de gândire a indivizilor.

Mentalitatea care se regăsește în țara gazdă este împrumutată temporar de „musafirii migranți”. Aceștia trec printr-un proces de aculturație, însușindu-și obiceiuri și comportamente preluate. De multe ori această adoptare culturală este expusă și în momentul întoarcerii migranților în țara de origine. Este însă o etapă pasageră pentru unele obiceiuri, care dispar odată cu (re)stabilirea pe teritoriul patriei naționale și automat se reimprimă tradițiile și cultura țării de origine. În societățile în care există o diversitate culturală mai mare, comparativ cu societatea gazdă, aspectele legate de aculturație sunt de o mare importanță.

În acest context, această lucrare își propune să exploreze modul în care imigranții români prezintă schimbări identitare. De asemenea, își propune să vadă care este nivelul de aculturație și adaptare la o nouă cultură. Se dorește evidențierea modului în care procesul de migrație a influențat (re)construcția identității în urma experienței mobilității transnaționale, atât în cazul adulților cât și în cazul tinerilor. Mai exact, se va prezenta o concepție cadru care să permită distingerea dintre diferitele moduri în care oamenii tind să ajungă la aculturație.

Articolul va încerca să răspundă la o serie de întrebări precum: care este rolul și procesul aculturației pentru bunăstarea psihologică și emoțională a sănătății mintale a indivizilor care migrează?; cum afectează aculturația migranții?; ce schimbări identitare apar în urma contactului cu altă cultură?

Întrebări care doresc să clarifice care sunt trăirile persoanelor care părăsesc teritoriul României în context cultural nou.

Procesul de aculturație în aria transfrontalieră

Migrația este parte integrantă a condiției umane, procesul acultural fiind firesc în momentul deplasării internaționale. Termenul de aculturație este un proces de transformare transnațională, fiind specific persoanelor care părăsesc țara de origine, cu scopul de a sta temporar sau definitiv într-o altă țară. Procesul a fost abordat în mod comun de mai mulți autori, realizându-se diverse cercetări în acest sens. În continuare, vom vedea abordarea acestui termen din perspectiva mai multor autori.

Prima definiție cu autoritate recunoscută a aculturației le aparține lui Redfield, Linton și Herskovits (1936: 149): aculturația include acele fenomene care rezultă atunci când grupuri de persoane care au diferite culturi vin în contact direct, în mod constant, și au ca efect modificări ulterioare în modelele culturale originale ale unuia sau ambelor grupuri. Atunci când indivizii de alte naționalități iau contact direct și în mod repetat, se produc schimbări la nivelul fiecărei persoane, cu precădere la nivelul celor care pășesc temporar într-o altă cultură. Noua cultură acaparează ființa umană, fiind însoțită de resurse necesare pentru a face acest lucru. Observăm că de la o țară la alta sunt diferențe majore privind modul de viață, tradițiile, obiceiurile, religia. Toate aceste schimbări rapide implică producerea unui fenomen. Fenomenul aculturației este conceptualizat ca fiind un proces în care imigranții dobândesc o nouă cultură prin îndepărtarea temporară a culturii din țara de proveniență. De asemenea, poate impune și păstrarea culturii etnice, prin menținerea parțială a unei atitudini tradiționale și expunerea ei pe teritoriul altei țări.

Atunci când două culturi vin în contact, pot apărea o serie de evenimente. Berry (2003: 17) sugerează că în cadrul procesului de aculturație este vorba despre două culturi care vin în contact și se confruntă cu unele schimbări. În realitate, se știe că un grup cultural va domina adesea celălalt grup. Realitate cu care iau contact și cetățenii români pe teritoriul țărilor gazdă, fiind constrânși involuntar să se supună tradițiilor respective. De regulă, țările gazdă sunt cele care au putere de dominare. Atunci când separarea este forțată de către grupul dominant este numită Segregare. Marginalizarea există atunci când este impusă de grupul dominant, fiind numită excludere. În cele din urmă, atunci când întreținerea diversității și participarea echitabilă sunt caracteristici ale societății acceptate pe scară largă, se numește multiculturalitate (Berry, 2010). Toate aceste caracteristici ale procesului de aculturație pot fi trăite de mulți dintre cei care migrează. Impactul acestor etape în urma transferului de la o cultură la alta, este mai

accentuat în faza inițială, urmând pe parcurs să se instaleze acceptarea, acomodarea și treptat trecerea peste barierele culturale cu impact negativ. Cei mai afectați de caracteristicile procesului acultural sunt grupurile etnice, cei de altă culoare, sau cei care sunt înlăturați de societatea de proveniență.

Pentru clinicieni, noțiunea de aculturație, reprezintă un stres psihologic al individului care se datorează schimbărilor identitare, un „stres survenit din migrația prelungită prin contact cu altă cultură”. Schimbările survenite în urma deplasării transnaționale a modului de viață diferit de cel etnic, conduc la schimbări la nivelul comportamental interior. Mai compact, autorul Berry susține că termenul de aculturație este „procesul de schimbare care are loc în contexte interculturale, atât la nivel de grup cât și la nivel individual” (Berry, 1997). La nivel individual, în ceea ce privește comportamentul, au fost identificate șase domenii ale aculturației: limba, religia, divertismentul, produsele alimentare, obiceiuri, cumpărături. Mai sunt și altele care sunt mai dificil de identificat și de măsurat, cum ar fi: stilurile cognitive, modelele de comportament și atitudinile (Bhugra, 2001). Aceleași schimbări sunt regăsite și la nivel de grup, diferențe existând în privința suportului mai mare la nivelul grupului, individul nu se simte singur în acest context, având sprijinul colectivului. Așadar, în urma parcurgerii etapelor de aculturație, pot apărea stări pozitive și mai cu seamă negative la nivel individual. Aici intervin schimbări importante de personalitate în faza incipientă a deplasării.

Schimbări identitare în sfera interculturală

În cele ce urmează vom identifica care este rolul procesului de aculturație pentru (ne)bunăstarea psihologică a indivizilor care migrează și schimbările identitare survenite ulterior.

Fiecare persoană trece prin schimbări atunci când face transferul de la un grup social de apartenență la unul necunoscut. Individul devine membru al unei societăți pe măsura experiențelor de zi cu zi, nu se naște cu o identitate ci o capătă în mediul în care trăiește. Construirea unei identități are la bază contactul social prin interacțiuni, prin însușirea de norme, valori, apartenența la grupuri. În acest context, identitatea unui emigrant se formează în relație cu alte persoane, fiind puternic influențată de procesul de interacțiune în cadrul căruia se realizează un schimb de informații, păreri, experiențe, convingeri. Schimbarea identitară apare odată cu hotărârea de a pleca în străinătate și persistă pe tot parcursul procesului migrator. Individul simțindu-se foarte afectat de desprinderea de locul natal, de grupul de care aparținea, de membrii familiei, trăind o îndepărtare imensă de viața pe care o ducea în mod obișnuit. Așadar, pe parcursul procesului de aculturație există modificări importante pentru individ, aceste sunt la nivelul limbajului, comportamentului, personalității, identității, atitudinii, bunăstării psihologice.

Cea mai comună problemă cu care se confruntă migrantul este „stresul regulat” ce persistă în timp (Ben, 2010: 24). Alte probleme identificate pot fi: izolarea, singurătatea, neajutorarea, stima de sine scăzută. De asemenea, oboseala sau epuizarea. Totodată, există și momente în care cei plecați, descriu modul în care nu reușesc să-și îndeplinească rolurile într-un mod satisfăcător.

Așadar, prin procesul aculturației individul suferă anumite pierderi, care duc la un randament insuficient în îndeplinirea rolurilor. Ne raportăm aici la pierderi ale celor dragi, a limbii de origine, a locului de muncă inițial, pierderea spațiului cultural, toate determinante pentru formarea identității. Schimbări identitare apărute în urma procesului de aculturație, care afectează nu doar emigrantul ci și membrii familiei rămași în țara de origine. Familia de acasă fiind părtașă în permanență, prin intermediul comunicării virtuale, la sentimentele de neapartenență ale emigrantului. Luate împreună aceste lucruri conduc deseori spre stări de anxietate, ajungându-se la stări de depresie (Weichold, 2010: 1). În acest caz, studiile au demonstrat că cei mai mulți dintre emigranți adoptă metode tradiționale pentru vindecarea acestei stări, foarte puțini apelează la medici pentru a fi tratați. Ei caută ajutor la divinitate, citind mereu pasaje din cărți sfinte (Bhugra, Desai, Baldwin, 1997). Vedem că români simt nevoie să fie aproape de țara de origine mai des pentru a putea rezista pe teritoriul altei țări. Fac lucrul acesta prin menținerea contactului cu Dumnezeu (obicei apropiat din familie), prin comunicarea virtuală cu membrii familiei, vizite în țară.

În actualitate, un număr crescut al emigranților români au început să se întoarcă în țara de origine, în special pentru vacanțe și pentru a consolida legăturile culturale cu familiile, pentru a vizita țara și rudele, pentru a-și încărca bateriile și a fi mai eficienți în activitățile pe care le desfășoară ulterior peste hotare. S-a constatat că aceștia simt nevoia de un loc în care se pot odihni și retrage, simt dorul de tradițiile țării de origine. Hugo Grame (2010: 2-3), surprinde consecințele acestor deplasări în modele de migrație, folosind trei termeni: circulație, reciprocitate și întoarcere. Contactele permanente cu țara de origine duc la o serie de interacțiuni importante, formându-se rețele interactive. Aceste legături interactive sunt identificate ca fiind prezente în decursul procesului de aculturație. Proces în care apar schimbări la nivelul stimei de sine, imaginii și percepției despre familie și comunitatea de origine, culturii și religiei, atitudinii și comportamentului, relaționării și raportării la ceilalți, atitudinii față de muncă și față de profesie. De altfel, toate aceste schimbări sunt reflectate și regăsite în următoarele dimensiuni identitare:

- *identitatea individuală* - prin schimbarea mentalității, stimei de sine, principiilor de viață, percepțiilor și valorilor, stilului de viață, imaginii și percepției despre sine, imaginii și percepției despre familie și comunitatea de origine, imaginii și percepției despre viață, prin schimbarea meseriei/profesiei;

- *identitatea socială* - prin schimbarea grupului de apartenență, prin îndepărtarea de grupului de referință, prin modificarea relațiilor cu familia și comunitatea de origine, prin schimbarea atitudinii și comportamentului în societate;

- *identitatea națională* - prin detașarea de sentimentul de patriotism și schimbarea atitudinii și reacției față de propria naționalitate și față de țară;

- *identitatea culturală* - prin schimbarea atitudinii față de tradiții și față de cultura națională, prin schimbarea unor elemente culturale și religioase;

- *identitatea familială* - prin schimbarea rolurilor și responsabilităților familiale și modificarea funcționalității familiei (Cormoș, 2011: 266).

Pe de altă parte, vedem că există și persoane a căror schimbări identitare nu pot fi bine definite. Unii indivizi preferă să își păstreze cultura etnică în sfera privată, fiind înclinați să se adapteze culturii gazdă atunci când se expun în societate. Astfel, imigranții păstrează cultura lor etnică și adoptă cultura majoritară atunci când se afișează (Fons J. R. van de Vijver, 2015: 28-29).

Ca atare, manifestarea unei bunăstări psihologice în urma schimbării țării de origine, este greu de trăit în faza inițială. Mai cu seamă în acest caz, predomină o stare de confuzie, frică, neîncredere, îndepărtare, constrângere. Aspecte de schimbare a identității care pot modifica concepția despre modul de viață, despre eul interior, iar acest lucru este determinat de contextul cultural în care trăiesc persoanele. În perioada migrației oamenii trec printr-o serie de schimbări culturale care schimbă viața ulterioară.

Vedem că persoanele pot trece în mod diferit de la o cultură la alta, pentru unele este mai dificil de acceptat noua cultură, pentru altele mai ușor. În cazul copiilor, tinerilor, aculturația lasă amprente mai apăsate decât în cazul maturilor. În continuarea articolului vom face distincție între modurile de integrare într-o altă cultură a adolescenților, comparativ cu adulții.

Adolescenți versus adulți în demersul de apropiere a tradițiilor internaționale

Se observă diferențe majore între modul în care se adaptează tinerii pe teritoriul altei țări și modul în care fac față adulții. Cercetările actuale au specificat că din cauza stilului de viață, tinerii se pot confrunta cu mai multe probleme de adaptare la noua cultură decât persoanele mature. Există diferențe majore între modul de adaptare al copiilor și cel al adulților (Birman, Poff, 2010: 29). Schimbările socio-emoționale suferite de adolescenți pot influența modul în care aceștia gestionează schimbările culturale. Adolescenții se află între două lumi diferite, pe de o parte își consolidează și negociază valorile comportamentale preluate de la grupul etnic, pe de altă parte încearcă să trăiască după valorile culturii

gază (Farver, Narang, & Bhadha, 2002). Acest lucru este destul de dificil atunci când valorile și credințele culturii etnice diferă semnificativ de cele ale societății gazdă. Observăm la tinerii emigranți că atunci când sunt în interiorul familiei trebuie să respecte anumite tradiții, obiceiuri, iar când merg la școală trebuie să se adapteze culturii din țara gazdă. În acest caz, dezvoltarea unui sentiment bine definit al sinelui poate deveni problematic atunci când tânărul este în curs de aculturație, comparativ cu adulții. În cazul celor de vârstă a doua, se consideră că sentimentul sinelui este bine definit în momentul ajungerii la maturitate, motiv pentru care adulții au o stabilitate emoțională mai mare, fiind mai rezistenți în fața factorilor externi comparativ cu adolescenții. La adolescenți unele situații pot fi greu de depășit, simțind mereu nevoia de sprijin moral, nefiind suficient de pregătiți pentru schimbările ce pot să apară.

Spre deosebire de adulți, în cazul adolescenților tradițiile naționale nu sunt bine întipărite de aceea există confuzie atunci când migrează pe teritoriul altei țări. Mulți dintre aceștia se simt instabili emoțional și sensibili în decursul procesului acultural.

Deplasarea în alt teritoriu și trecerea ulterioară prin schimbări culturale poate îngloba nu doar aspecte negative ci și consecințe benefice, existând intenții pozitive din partea părinților. În urma emigrării, tinerii sunt sprijiniți spre o dezvoltare armonioasă, sunt susținuți spre parcurgerea unor studii de înaltă calitate, dezvoltarea unei limbi străine, schimburi de experiență, gândire liberă, vizite culturale. Pentru atingerea acestor obiective, comunitățile românești din străinătate se arată unite, astfel tinerii sunt încurajați să trăiască în uniune cu compatrioții lor și treptat să își lărgască aria de prieteni prin contact frecvent cu străinii.

Constatăm că adolescenții au deschidere spre integrare în cultura gazdă, primind sprijinul părinților, căutând împreună diverse mijloace care să le vină în ajutor. Din cercetările existente, observăm că adolescenții migranți preferă să-și facă prieteni care au situație similară cu a lor, din același fond etnic ca și ei și nu de altă origine etnică. Se consideră că similitudinile dintre colegii de aceeași etnie, cum ar fi statutul social, limba sau socializarea, reduc probabilitatea de conflicte etnice între prieteni și reduc stresul social apărut în urma stabilirii pe un alt teritoriu (Titzmann, Michel, Silbereisen, 2010: 13). De asemenea, aceste relații ușurează adaptarea tinerilor la noile culturi și dezvoltarea lor ulterioară.

Un alt aspect al aculturației remarcat la tineri reiese din cercetările lui Ferguson, care remarcă că mulți dintre aceștia deși sunt pe teritoriul național, adoptă trăsături specifice ale culturii din țara în care se află părinții lor (stilul culinar, vestimentar, sărbătorirea unor evenimente, preluarea unor cuvinte), deși foarte puțini au vizitat vreodată țara gazdă a părinților (Ferguson, Bornstein, Pottinger, 2012). Acest

fenomen este numit de autori aculturație la distanță. Observăm că procesul de aculturație se poate instala și la distanță, fiind perceput ca un aspect pozitiv al străinătății.

Concluzionând, în cercetarea aculturației studiem o realitate în continuă schimbare, urmărind pionii migrației de-a lungul timpului. Vedem că adaptarea la un alt mediu instigă individul să împrumute valori, credințe și obiceiuri străine cu riscul de a și le apropria. Dincolo de granițele țării, indivizii renunță temporar la identitatea națională. Aceste schimbări individuale duc la (re) construcția personalității în momentul mobilității transnaționale. Reconstrucție în cazul adulților și construcție în cazul tinerilor, constatându-se că cei din urmă se adaptează mai greu la o altă cultură, comparativ cu adulții, pe motivul insuficientei maturizări a tinerilor. Luate împreună, toate aceste schimbări nu creează bunăstare în faza incipientă a schimbului cultural, mai degrabă creează o stare de neadaptare.

În urma acestor schimbări survenite odată cu fenomenul acultural, societatea românească va fi afectată în decursul timpului, de asemenea vor fi afectate generațiile care vin din urmă. Tradițiile și valorile naționale riscă să se piardă după o vreme. Actualmente, avem din ce în ce mai multe obiceiuri preluate de la străini, la nivel de limbă, educație, cultură, care ne fac să semănăm prea mult cu celelalte popoare, pierzându-ne treptat identitatea națională.

Bibliografie

1. Berry, J. W. (1997) Immigration, acculturation and adaptation. *Applied Psychology: An International Review*, 46(1) 5-68.
2. Berry, J.W. (2003) Conceptual approaches to acculturation. In K Chun P, Balls-Organista. G. Martin (Eds.) *Acculturation: Advances in theory, measurement and application*, Washington: APA Books, 17–37.
3. Berry, J.W., & Sabatier, C. (2010) Acculturation, discrimination, and adaptation among second generation immigrant youth in Montreal and Paris. *International Journal of Intercultural Relations*, 34, 191–207.
4. Bhugra, D., Desai M., Baldwin D. (1997) Focus groups: Implications for primary and cross-cultural psychiatry. *Primary Care Psychiatry*, 45–50.
5. Bhugra, D. (2001) Acculturation, cultural identity and mental health. In: Bhugra D, Cochrane R (eds) *Psychiatry in Multicultural Britain*. London: Gaskell, 36-112.
6. Ben, C.H. (2010) Coping, acculturation, and psychological adaptation among migrants: a theoretical and empirical review and synthesis of the literature. *Health Psychology & Behavioural Medicine*, Taylor & Francis Group, Vol. 2, No. 1, 16–33.

7. Birman, D. Poff, M. (2010) Acculturation Gaps and Family Adjustment. *International Society for the Study of Behavioural Development*, BULLETIN, Number 2, Serial No. 58, 29-33.
8. Cormoș, V., C. (2011). Migrație și identitate, Editura Universității „Ștefan cel Mare” din Suceava, Suceava.
9. Farver, J. M., Narang, S. K., & Bhadha, B. R. (2002) Eastmeets West: Ethnic identity, acculturation, and conflict in Asian Indian families. *Journal of Family Psychology*, 16(3), 338-350.
10. Ferguson, G. M., Bornstein, M. H., & Pottinger, A. M. (2012) Tridimensional acculturation and adaptation among Jamaican adolescent-mother dyads in the United States. *Child Development*, 83, 1486-1493.
11. Fons, J. R. van de Vijver. (2015) Dimensiuni ale aculturației: una, două, sau multe? *Psihologia Resurselor Umane*, 13, 25-31.
12. Grame, H. (2010) Circularity, Reciprocity, and Return: An Important Dimension of Contemporary Transnationalism. *International Society for the Study of Behavioural Development*, BULLETIN, Number 2, Serial No. 58, 2-6.
13. Redfield, R., Linton, R., & Herskovits, M. H. (1936) Memorandum on the study of acculturation. *American Anthropologist*, 38, 149-152.
14. Titzmann, P.F., Michel, A., Silbereisen, R. K. (2010) Inter-Ethnic Friendships and Socio-Cultural Adaptation of Immigrant Adolescents in Israel and Germany. *International Society for the Study of Behavioural Development*, BULLETIN, Number 2, Serial No. 58, 13-17.
15. Weichold, K. (2010) Introduction to Mobility, Migration, and Acculturation. *International Society for the Study of Behavioural Development*, BULLETIN, Number 2, Serial No. 58.